

Käräjäoikeuden lautamiesten vaali

KH 19.05.2025
6112/00.00.01.02/2025

Valmistelija

vs. hallintopäällikkö Kaarlo Suutarinen

Laki käräjäoikeuden lautamiehistä (675/2016) 4 §:n mukaan kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet toimikauttaan vastaavaksi ajaksi.

Käräjäoikeuslain mukaan kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakautumaa.

Käräjäoikeuden lautamiehistä annetun lain (675/2016) 2 §:n mukaan lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä.

Lautamieheksi ei saa valita henkilöä, joka on alle 25-vuotias tai joka on täyttänyt 65 vuotta. Lautamiehenä ei saa olla henkilö, jolla on virka yleisessä tuomioistuimessa tai rangaistuslaitoksessa taikka joka virassaan suorittaa ulosottotehtäviä, rikoksen esitutkintaa taikka tulli- ja poliisivalvontaa, eikä myöskään virallinen syyttäjä, asianajaja taikka muu ammatikseen asianajoa harjoittava henkilö.

Lautamiehille ei ole asetettu erityisiä kielitaitovaatimuksia toisin kuin tuomareille. Valtuustojen tehtävänä on huolehtia siitä, että lautamiehiksi valittavilla henkilöillä on tehtävän suorittamiseksi vaadittava riittävä kielitaito ja käräjäoikeuden tehtävänä on huolehtia lautamiesten istuntokokoonpanosta. Käytännössä kielitaitovaatimukset korostuvat sellaisissa käräjäoikeuksissa, jotka ovat kaksikielisiä. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan valittavien lautamiesten kielitaitoon tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota.

Laki käräjäoikeuden lautamiehistä 1 §:n mukaan lautamiehen vaaliin, valituksi tulleen lautamiehen oikeuteen kieltäytyä tehtävästä sekä lautamiehen tehtävän hoitamiseen valituksen käsittelyn ja vaalin aikana sovelletaan kuntalain 10 luvun luottamushenkilöä koskevia säännöksiä.

Oikeusministeriö on kiinnittänyt huomiota valtuustoryhmien ja lautamies ehdokkaiden eräisiin kannanottoihin ja seikkoihin, jotka ovat aika ajoin nousseet esiin lautamiesjärjestelmän toimivuutta ja uskottavuutta arvioitaessa. Kannanotot ovat edelleenkin ajankohtaisia ja syytä saattaa valtuustojen ja valtuustoryhmien sekä lautamiesehdokkaiden tietoon.

Perustuslakivaliokunta toteaa muun muassa seuraavaa:

"Lautamiesten valinnassa tulee korostaa lautamiehen tuomarin tehtävää. Lautamies ei ole poliittisella valtakirjalla toimiva kunnallinen luottamushenkilö, vaan hänen tulee olla riippumaton. Valtuustoryhmillä on tämän suhteen erityinen vastuu. Sama koskee sitä, että lautamiehiksi valittavat ovat valmiita toimimaan tehtävässään koko kauden. Ottaen huomioon lautamiehen tehtävän ja aseman tuomioistuimen jäsenenä puolueiden ei pidä vaatia lautamiehiksi valittavilta sitoumuksia ns. puolueveron maksamisesta istuntopalkkiostaan.

Todettakoon, että myös valtioneuvoston oikeuskansleri ja oikeusministerit ovat useaan kertaan todenneet lautamiehiltä vaadittavien sitoumusten ja puolueveron vaarantavan tuomioistuinten riippumattomuutta.

Lautamiehen tehtävää ei voida pitää kunnallisena luottamustehtävänä vaikka valtuusto valitsee lautamiehet. Perustuslain mukaan tuomiovaltaa käyttävät itsenäiset ja riippumattomat tuomioistuimet. Lautamiehet, joilla on yksilöllinen äänioikeus, ovat tuomioistuimen jäseniä ja toimivat tuomarin vastuulla. Näin ollen tehtävä on pikemminkin valtiollinen luottamustehtävä, jonka hoitamisesta maksettavat kustannukset (istuntopalkkio, ansionmenetyskorvaus ja matkakustannukset) suoritetaan valtion varoista.

Lautamiehen tehtävä eroaa kunnallisista lautakunnan jäsenyyksistä ja eräistä muista kunnallisista luottamustehtävistä siinäkin suhteessa, että tuomioistuimen istunnot alkavat yleensä aamulla kello 9.00 ja istuntoja jatketaan niin pitkään, että kaikki istuntopäivälle haastetut jutut saadaan käsitellyiksi. Lautamiehen tehtävä edellyttää siis varautumista koko päivän kestävään istuntoon. Erityisesti laajoissa rikosasioissa lautamiesten tulee varautua olemaan läsnä useampana päivänä peräkkäin. Lautamiesten istuntovuoroista sopiminen edellyttää tällaisissa tapauksissa kärjäoikeuden ja lautamiesten keskinäistä yhteydenpitoa riittävän ajoissa, jotta lautamiehet voisivat varautua istuntoihin.

Esteellisyyttä koskevat säännökset on uudistettu syyskuussa 2001 voimaan tulleella lailla. Mainittu lain muutos ja Euroopan Ihmisoikeus tuomioistuimen kannanotot ovat merkinneet sitä, että esteellisten piiri on laajentunut. Vakiintunut periaate on, että tuomioistuimen on paitsi oltava puolueeton myös näytettävä puolueettomalta. Esteellisyyksymykset ovat usein ajankohtaisia erityisesti silloin, kun lautamiehinä on esimerkiksi kunnanhallituksen tai kuntayhtymän hallituksen jäseniä. Ministeriön näkemyksen mukaan merkittävässä asemassa olevien kunnallisten luottamushenkilöiden tai kansanedustajien valitsemiseen lautamieheksi tulisi suhtautua pidättyväisesti.

Lain kärjäoikeuden lautamiehistä 5 §:n mukaan lautamiehen on ennen tehtävään ryhtymistä sekä tehtävän kestäessä annettava kärjäoikeudelle tuomioistuinlain (2016/673) 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettu sidonnaisuusilmoitus kärjäoikeudesta saatavalla lomakkeella. Tuomioistuimen tulee tehdä asianmukaiset merkinnät kustakin lautamiehestä sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin.

Kemi-Tornion ja Lapin kärjäoikeudet yhdistyivät 1.1.2019 alkaen Lapin kärjäoikeudeksi ja Kemi-Tornion alueen istuntoihin. Edellisellä valtuustokaudella 2021–2025 kärjäoikeuden lautamiesten määräksi oikeusministeriö vahvisti 16.6.2021 Lapin kärjäoikeuteen yhteensä 82 lautamiestä, joista Tornion osuus oli kahdeksan (8) lautamiestä.

Nykyisten lautamiesten toimikausi päättyy, kun uudet lautamiehet on valittu ja päätös on tullut lainvoimaiseksi.

Todetaan, että tuomioistuinvirasto ei toukokuun puoliväliin 2025 mennessä ole vahvistanut kunnan alueelta valittavien lautamiesten määrää. Lapin kärjäoikeus on esittänyt Tornion lautamiesten lukumääräksi kuusi (6) henkilöä.

Päätösehdotus

Kaupunginhallitus päättää esittää kaupunginvaltuustolle, että kaupunginvaltuusto valitsee lautamiehet toimikaudeksi 1.6.2025–31.5.2029 Lapin käräjäoikeuteen tuomioistuinviraston myöhemmin vahvistaman määrän mukaisesti.

Päätös
